

Skolsystemet i olika länder

Land: Spanien

Styrning, administration och genomförande

I Spanien ligger den nationella lagstiftande makten hos *Cortes Generales* och en regering med bland annat ett ministerium för utbildning m.m. Från år 1999 är Spanien indelat i självständiga regioner, *Comunidades Autónomas* ("Självständiga Gemenskaperna"), som enligt konstitutionen har egna "regeringar" och generell rätt att utfärda regler. De har bestämda rättigheter att besluta om regionala profileringar inom politikområdena, förutom att administrera och genomföra verksamhet. Den centrala regeringen lämnar exempelvis i de nationella läroplanerna vissa andelar av timplanen (och därmed målen för utbildningen) till de regionala "Självständiga Gemenskaperna" att besluta om. De senare har rätt att bestämma över både personal, byggnader och annan infrastruktur. De lokala motsvarigheterna till kommuner har begränsade befogenheter, t.ex. för byggnader och vissa andra stödfunktioner. Det är i stället varje skolas "skoloråd" (*Consejo escolar de centro*) och "lärarråd" (*Claustro de Profesores*) som har stort ansvar för den utbildning skolan erbjuder, ekonomin etc. Kostnaderna för undervisning och övrig drift täcks av den nationella och regionala statliga nivån. Skolorna har ett självständigt ansvar för sina resurser. Även privata skolor får vissa statsbidrag. Familjerna betalar själva undervisningsmateriel. Kommunerna tar vissa kostnader för byggnader.

Offentliga och privata skolor

Cirka en tredjedel av eleverna går i privatskolor, år 2002 fanns mer än 2,2 milj. elever i privata och drygt 4,6 milj. i offentliga skolor. Av de privata skolorna har vissa ingått ett avtal med staten och får statliga bidrag, andra finansieras med avgifter. Alla skolor måste dock uppfylla vissa standardkrav även om de helt privatfinansierade skolorna har större frihet i fråga om mål och innehåll, standards och genomförande.

Förskoleverksamheten

Förskolan ses som det första steget i utbildningssystemet. Den har två stadier, 0-3 och 3-6 år. Den senare verksamheten ska stödja barnets fysiska, intellektuella och sociala utveckling och utvecklingen av värden och värderingar. Förskolor måste följa nationella bestämmelser om t.ex. barngruppernas storlek. I 3-6-årsgrupperna ska barnen särskilt ges stöd att utveckla språket, upptäcka omgivningen, utveckla en positiv och balanserad självuppfattning och sina sociala förmågor. En stor andel av förskolorna är privata och föräldrarna svarar där för hela kostnaden. I offentliga förskolor betalar föräldrarna vissa avgifter. Om förskoleverksamheten för 3-6-åringar ingår i en primärskola har de ofta samma tider, fem timmar per dag med ett för- och ett eftermiddagspass.

Den obligatoriska utbildningen

De offentliga primärskolorna kallas *Colegios de educación primaria*. Barn ska börja skolan vid 6 års ålder och skolplikt gäller i tio år, till 16 års ålder. Inom ramen för skolplikten är det möjligt att gå vissa specialiserade utbildningar.

Primärskolan omfattar tre 2-årscykler. Primärutbildningen ska ge alla barn en gemensam utbildning, och enligt de övergripande målen ska den ge barnen möjlighet att nå grundläggande kunskaper om sin kultur och att uttrycka sig muntligt samt lära sig läsa, skriva och räkna. Den ska också underlätta för barnen att få goda vanor i fråga om uppförande, studier och arbete och ge förutsättningar att klara sekundärstudier. Den nationella läroplanen omfattar sex kunskapsområden. Den anger aspekterna inom varje ämne som ska behandlas, bedömningskriterier och timplan. Det finns ett visst utrymme (närmare hälften av tiden) i den nationella läroplanen som varje självständig region, *Comunidad Autónoma*, bestämmer över. Denna är den gällande läroplanen i regionen som skolorna konkretiserar och gör till sin egen läroplan/utbildning. De ämnen som ska ingå är naturkunskap/geografi/historia, konst, idrott, matematik, moderna språk, spanska, religionskunskap.

Vid 12 års ålder går eleverna vidare till de lägre sekundärskolorna, *Institutos de educación secundaria* eller motsvarande privata skolor. En mindre andel börjar vid denna ålder i offentliga eller privata skolor med särskild inriktning: musik, dans, etc.

De lägre sekundärskolorna indelas i två cykler, vardera med två årskurser. Det övergripande syftet för skolformen är att förbereda eleverna både för fortsatta studier i högre sekundärskolor och för arbete. Två övergripande principer gäller för utbildningen: den ska vara sammanhållen men också ge valmöjligheter. De två sista åren blir allt mer specialiserade med möjligheter, år 4, att fördjupa sig mot ”teknologisk”, ”naturvetenskaplig” eller ”humanistisk” inriktning. Det finns också möjlighet att börja en yrkesförberedande (”initial”) yrkesutbildning/yrkesträning vid 15 års ålder. På samma sätt som då det gäller primärskolan bestämmer det nationella ministeriet om en övergripande läroplan där ca 50 procent av utrymmet överläts till regionerna att bestämma om för att profilera sin utbildning. Obligatoriska ämnen är naturvetenskap, teknologi, ”plastisk och visuell bildning”, samhällskunskap, geografi och historia, matematik, idrott, religionskunskap, främmande språk.

Den högre sekundärutbildningen

Den högre sekundärutbildningen har två huvudvägar,

- den 2-åriga utbildning (elever 16-18 år) som kallas *Bachillerato*, där utbildningen i huvudsak förbereder för universitetsstudier men även för vidare specialiserande högskoleutbildningar,
- yrkesinriktad utbildning i yrkesskolor eller specialyrkesutbildningar.

Efter den senaste reformen har *Bachillerato* tre huvudinriktningar: konst; naturvetenskap och teknologi; humaniora och samhällsvetenskaper (efter reformerna kommer det att finnas fyra huvudvägar). Det finns nationella läro- och kursplaner för de

olika studievägarna, specificerade av de självständiga regionerna. Några ämnesområden måste täckas in: idrott, filosofi, historia, spanska, det regionala språket, moderna språk och religion. Det finns också nationella och regionala kriterier till hjälp vid bedömningen av kunskaperna. Utbildningarna avslutas med en formell examination.

I och med genomförda reformer de senaste åren ska det finnas yrkesskolor med utbildningar på två nivåer: mellannivå och avancerad nivå. Den förra är öppen för 16-åringar och kräver avslutad lägre sekundärutbildning. Yrkesutbildningen finns i de skolor som erbjuder lägre eller högre sekundärutbildning, men utgör ofta en särskild del av dessa skolor. Det finns även inom yrkesutbildningen nationella läro- och kursplaner för olika yrkesprogram (*circlos formativos*) som ska leda till avsedda slutbetyg. Dessa hänför sig till ett 20-tal ”yrkesfamiljer”. I den nationella läroplanen anges även undervisningstid. Med ett slutbetyg från en yrkesutbildning på mellannivå har eleven rätt till titeln *técnico* i det aktuella yrket.

Elever kan välja att gå till konstnärliga specialskolor redan i 10-årsåldern men även efter avslutad lägre sekundärutbildning eller ännu senare. Det finns även skolor för språkutbildning och idrottsspecialisering. Inom dessa skolor finns krav på allmänna ämnen och en nationell reglering (utbildningsministeriet) som hänför utbildningen till mellannivå eller däröver.

Lärlingsutbildningen

I Spanien räknas till grundläggande/initial yrkesutbildning dels den som finns inom det formella utbildningssystemet på högre sekundärnivå och viss konstnärlig specialutbildning. Dessutom finns arbetsplatsanknuten ”yrkesträning” inom s k social garanti-program för ungdomar 16-21 år som lämnat skolsystemet utan betyg. Dessa finns i särskilda centra. Dessa program ska innehålla baskunskaper i kärnämnen, yrkesspecifik praktik, yrkesrådgivning och andra aktiviteter som krävs beroende av individuella behov. Sådana program kan omfatta sex månader till ett år. Eleverna får ett betyg som visar vad som ingått i programmet. På senare år har dessa program ersatts av mer strukturerad utbildning som även 15-åringar ska ha tillträde till och som ska leda till en yrkeskvalifikation på inledande nivå.

Det finns även s k verkstadsskolor och hantverksskolor under arbetsmarknadsministeriet och motsvarande regionala myndigheter som vänder sig till arbetssökande.

Vidare finns det en motsvarighet till lärlingsutbildning, kallad utbildningskontrakt för ungdomar 16-21 år som inte har meriter för tillträde till formell yrkesutbildning eller till arbete. Kontraktet får omfatta sex månader till tre år. Själva genomförandet ligger på privata företag eller andra organ (t.ex. arbetsgivarorganisationer fackliga organisationer, privata företag) som godkänts av arbetsmarknads- eller utbildningsmyndigheter. Myndigheterna och utbildningsföretagen kommer överens om åtagandet utifrån vissa riktlinjer. Om lärlingarna inte fullföljt den obligatoriska utbildningen ska de delta i utbildning för att komplettera baskunskaperna. Det ska ingå både teori och praktik i karaktärsämnet. Målet ska vara att lärlingen får tillräckliga kunskaper och färdigheter för att klara vissa arbetsuppgifter på en arbetsplats.

Utbildningsföretaget ordnar arbetsplats för den företagsförlagda delen. Arbetsgivaren på arbetsplatsen ska för sin del se till att lärlingen får den formella utbildningen i ämnen genom samarbete med skolor eller andra lämpliga centra etc. Utbildningen ska så långt möjligt knyta an till en formell yrkesutbildning. Handledaren på arbetsplatsen och det ackrediterade ”träningscentret” svarar för vägledning och bedömning samt betygssättning. ”Träningscentret” ska utfärda ett slutbetyg som visar på innehållet i utbildningen och lärlingens prestationer. Lärlingen får lön bestämd i kollektivavtal med viss angiven miniminivå. År 2002 fanns ca 125 000 lärlingskontrakt.

Kunskapsbedömning, betyg, examina och examination

Uppföljningen i förskolorna av barnens utveckling görs på liknande sätt och med samma syfte som beskrivits från andra länder i urvalet.

Enligt de senaste reformerna ska eleverna under tiden i primärskolan och i sekundärskolan genomgå ett formativt, diagnostiskt test.

Betyg ges inte i primärskolan men lärarna bedömer om eleven ska fortsätta till nästa årskurs/cykel. Elever kan under vissa villkor få gå om en årskurs. Lärarna ska ge studievägledning inför nästa steg i utbildningen. Vid slutet av den obligatoriska utbildningen, vid 16 års ålder) får eleverna ett avgångsbetyg med betyg i alla ämnen som sätts av lärarna. Det finns ingen formell, extern slutexamination.

Slutbetyget från den obligatoriska utbildning (*instituto de educación secundaria*) ger behörighet att fortsätta i högre sekundärutbildning och till yrkesutbildning på vad som betecknas som en mellannivå. Studierna i högre sekundärskolor ska leda till studentexamen (*Bachillerato*). Denna är noggrant reglerad och innebär att eleven prövas i alla ämnen och får omdömen på en skala 1-10 där 5 anses godkänt. En grupp lärare under ledning av en ”huvudlärare” är examinatoreer. Med denna examen, *Bachillerato*, är man behörig till utbildning vid högskolor/universitet. Spanien håller på att införa ett obligatoriskt, nationellt *Bachillerato*-prov.

Inom yrkesutbildningen i högre sekundärutbildning svarar lärarna för betygssättningen. Eleverna får betyg i ämnen eller i moduler då det gäller arbetsplatsförlagd utbildning. Skalan 1-10 gäller även här, där 5 är lägsta för godkänt resultat. I arbetsplatsförlagda moduler är betygen godkänt/ej godkänt.

Tertiär utbildning

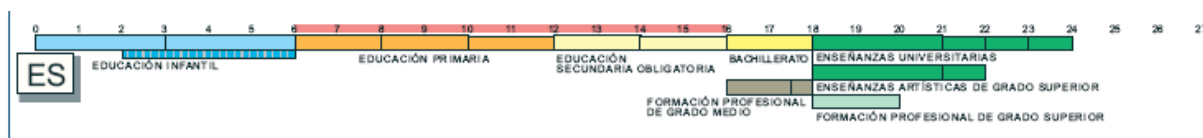
Till tertiär nivå räknas utbildningar som erbjuds av offentliga eller privata utbildningsanordnare betecknade som universitet, högskolor eller specialutbildningar på en mängd områden, alla med krav på utbildning motsvarande högre sekundärutbildning. Det finns mer än 1 200 universitet, ”universitetsskolor” eller motsvarande. För tillträde till universitet krävs förutom examen (*Bachillerato*) från högre sekundärutbildning även en tillträdesexamen som administreras centralt/nationellt. Universitetsutbildning indelas i tre cykler, den första kräver tre års studier, nästa cykel omfattar två år.

Sammanfattning

Typ av beslut	Beslutande
att bestämma ekonomi, organisation, administration av skolväsendet	Utbildningsministeriet och <i>Comunidades Autónomas</i> , regionerna, i liten utsträckning kommunerna.
att bestämma i personalfrågor som t.ex. tillsättning och anställning (av olika kategorier personal, t.ex. chefer, lärare, annan personal), arbetsvillkor, karriär, lön, kompetensutveckling m.m	Det finns ett nationellt regelverk för allt detta. Lärare i offentliga skolor är offentligt anställda (eng: <i>civil servants</i>), i privata skolor (som utgör en tredjedel av alla skolor) är de anställda av skolan. I praktiken har de regionala myndigheterna och de regionalt utplacerade inspektörerna stort inflytande.
att bestämma om läroplan, kursplaner, annat regelverk som har med mål, innehåll, metodik att göra	Den nationella regeringen och ministern fastställer de övergripande bestämmelserna, för de olika inslagen i läroplanen bestämmer ministeriet drygt hälften, resterande de regionala självständiga <i>Comunidades</i> . Inspektionen påverkar också men lärarna får påverka genom skolråden, lärarråden eller individuellt, t.ex. läromedel.
att svara för nationell utvärdering av kvaliteten och resultaten i skolväsendet som helhet; förekomst av lokal utvärdering/självvärdering	<i>Alta Inspección</i> svarar för central, nationell uppföljning och utvärdering. De inspektörer som verkar på skolorna tillhör <i>Alta Inspección</i> men är regionalt placerade. I den pågående processen att göra skolor mer autonoma finns numera bestämmelser om att varje skola ska göra en "skolplan" och skolråden ska följa upp och ge synpunkter, b.l.a. på skolans egen budget (i den mån den går att påverka, med tanke på de ännu förekommande detaljreglerna).
att svara för utvärdering av elevernas kunskapsutveckling, nationella prov och utarbete sådana	Det är traditionellt lärarnas eller lärarkollektivets ansvar, inklusive att rekommendera omgång av årskurs och fortsatta studier. Man håller på att införa nationella slutprov och diagnostiska prov ska genomföras i primär- och sekundärskolan. I yrkesutbildningen tycks det inte finnas någon enhetlig "examinationsordning" med yrkesbranscher inblandade.
att svara för tillsyn/inspektion/kontroll i fråga om hur regelverket följs och kvaliteten upprätthålls i enskilda skolor;	Det finns en utbildningsinspektion i ministeriet i Madrid med inspektörer utplacerade i hela landet.
att svara för revision/motsvarande ekonomisk uppföljning;	Framgår inte av beskrivningen men den torde ligga på ministeriet och på regionerna eftersom de har den ekonomiska makten.
att svara för stöd till utveckling av skolväsendets och undervisningens kvalitet (utveck-	De stora reformer som nu genomförs initieras genom lagar, dvs. parlamentet men implementeras av regionernas förvaltningar och via inspektionen.

Typ av beslut	Beslutande
lingsprojekt, ”stimulansbidrag”);	
att bekosta och besluta om medel för forskning, att genomföra forskningsprojekt	<i>Alta Inspección</i> verkar ha huvudansvaret i detta.
att granska läromedel	Inspektörerna
att utbilda lärare	Universitet och lärarhögskolor
att förklara lärare behöriga till anställning/behöriga att undervisa	Det finns särskilda ”krav på behörighet” för respektive lärarkategori. Lärare tillsätts (troligen) av den regionala förvaltningen, möjligen med stöd av inspektörerna (?).

Mer om det spanska systemet

Spanien har över 40 miljoner invånare. År 2002 var arbetslösheten över 11 procent.

År 2002 fanns ca 4,4 milj. elever i skolpliktsåldern (6-16 år).

Från år 2000 pågick en 5-årig process av reformer, bl.a. inom yrkesutbildningen, inom kvalitetssäkringssystemet m.m. Förändringarna utgår från några övergripande ambitioner: att uppmuntra till personlig ansträngning och noggrannhet, att förbättra uppföljningen av elevernas lärande, att stärka förutsättningarna för alla till likvärdiga möjligheter (eng. *equal opportunities*), att erkänna och uppmuntra lärarnas arbete, att öka skolornas självständighet/autonomi.

Förändringarna innebär bl.a. att uppdelningen av elever till olika studievägar (”academic” och ”vocational”) sker senare än tidigare vilket gör att skolorna måste omorganiseras.

Förskolan

Läroplanen tycks ge uttryck för ungefär samma synsätt som den svenska Lpfö98. Personalen förväntas utarbeta kriterier för hur väl barnen utvecklade förväntade färdigheter och förmågor (”skills”). Lärarna ska också utvärdera sitt eget arbete. År 2000 gick av 3-åringarna ca 85 % i förskolor, av 4-åringarna ca 99 % och av 5-åringarna 100 %.

Det finns ett regelverk för t.ex. gruppstorlek (högst 25 barn 3-6 år). Verksamheten kan omfatta upp till 35 timmar per vecka.

Utbildningsmyndigheterna måste planera fortbildning och lärare har både skyldighet och rätt att delta i. Lärare måste t.ex. delta med jämna mellanrum i fortbildning.

Lärarna i förskolor och primärskolor har i princip samma utbildning på universitets-/högskolenivå. Den är 3-årig med särskild inriktning för skolformen och som leder till en Maestro-examen.

I förskolor för 0-3-åringar kan det också finansieras personal som har en lägre examen.

För att undervisa i lägre sekundärskolor ska lärarna ha en längre utbildning (4, 5, 6 år) från lärarhögskolor eller från tekniska högskolor eller arkitekt-högskolor som leder till examina licenciado, ingeniero, arquitecto.

Beslutsnivåerna i det spanska utbildningssystemet

Regeringen/Ministeriet för utbildning, kultur och sport

Beslutar om den övergripande organisationen av utbildningssystemet, minimistandard för skolor, regelverket för examina och de slutbetyg (diplom etc.) utbildning ska ge, vilka kunskaper alla i Spanien ska uppnå i spanska språket (även i de autonoma *Comunidades*). Den övergripande finansieringen och statsbidragen beslutas inom ramen för statsbudgeten.

Inom ministeriet finns Alta Inspección som har enheter ute i landet. Inspektionen ska dels stödja och ge råd till de regionala myndigheterna, dels utvärdera systemet. Inspektörerna kontrollerar att de nationella riktlinjerna, läroplanerna, utrustning, tillträdeskrav, examina etc. följer bestämmelserna, på varje skola. Inspektörerna är delvis ämnesexperter. Alta Inspección har också ansvar för det som i det svenska systemet brukar kallas utvärdering och internationella studier, statistik m.m.

Alta Inspección har inte ansvar för utvärdering av universitetens verksamhet. Varje universitet ska ha ett eget inspektorat som ska följa hur verksamheterna fungerar och den akademiska standarden. Chefen för denna inspektion är underställd universitetets rektor.

Kostnaderna för utbildningen i skolorna täcks, både för alla löner och andra kostnader, av dels ministeriet, dels de autonoma *Comunidades*. Statsbidragen går till både ”offentliga” och ”godkända privata” skolor. 25-30 procent av skolorna där obligatorisk utbildning erbjuds har inga statsbidrag. Även i de skolor som får statsbidrag krävs att familjerna betalar läromedel, transporter, måltider. Elever med svaga ekonomiska förutsättningar kan få stipendier.

(Lokal nivå)

I kommunerna och städerna finns inte alltid någon särskild styrelse eller förvaltning för utbildningen. Denna nivå – även om det finns tjänstemän etc. – har inte en myndighetsstatus utan ”samarbetar” med de regionala och centrala nivåernas för-

valtningar. I de fall det finns lokalt ansvariga har de hand om (och kan också bidra ekonomiskt) till byggnader och materiella kostnader. De kan också ta ansvar för förskoleverksamhet och kompletterande servicefunktioner. I stället försöker man föra över mer beslutsrätt och självstyre till skolorna.

Skolorna

Man håller på att genomföra krav på alla skolor att ha en skolplan (proyecto educativo) som ska definiera de pedagogiska och organisatoriska karakteristika för skolan och övrig profilering m.m. Större ekonomiskt ansvar eftersträvas. De beslutande instanserna, bl.a. om skolplanen, i en skola är skolrådet, lärarkommittén, rektorn, studierektorn och en administrativ chef (de senare utgör ledningsgruppen) (denna ledningsstruktur variera något över landet). Rådet verkar ha stort ansvar för både tillsättning av rektorer och utvärdering, m.m.

Universiteten

Universiteten är autonoma både i fråga om ekonomi, personal och drift – men styrs av övergripande centrala bestämmelser.